

تحلیل آثار اقتصادی فعالیت‌های حسابرسی انجام شده در سطح صنعت

حمید عزیزمحمدلو*

استادیار دانشگاه بین‌المللی امام خمینی

چکیده

انتظار بر این است که فعالیت‌های حسابرسی از طریق ارتقا شفافیت، کیفیت و قابلیت اطمینان گزارش‌های مالی و اقتصادی، شرایط تصمیم‌گیری صحیح‌تر عاملان اقتصادی را فراهم آورده و منجر به بهبود عملکرد بنگاه‌های اقتصادی شود. هدف این تحقیق بررسی میزان تحقق چنین انتظاری در خصوص بنگاه‌های اقتصادی است.

بدین منظور با استفاده از داده‌های مرتبط با مخارج انجام‌یافته جهت خدمات حسابرسی در بخش صنعت طی دوره زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۲، تأثیر خدمات حسابرسی بر شاخص‌های عملکردی بنگاه‌های فعال در این بخش اقتصادی با استفاده از رگرسیون داده‌های ترکیبی مورد مطالعه قرار گرفته است. یافته‌ها حاکی از آن است که استفاده از خدمات حسابرسی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر نرخ رشد تولید، نرخ سودآوری، نرخ رشد سرمایه‌گذاری، کارایی سرمایه‌گذاری و بهره‌وری نیروی کار کارگاه‌های صنعتی با بیش از ده نفر نیروی کار دارد. به‌گونه‌ای که یک درصد افزایش در نرخ رشد هزینه‌های حسابرسی باعث می‌شود نرخ رشد تولید بنگاه‌های صنعتی به اندازه ۰/۳۳ درصد افزایش یابد. همچنین یک درصد افزایش در هزینه‌های حسابرسی منجر به ۰/۰۴ درصد افزایش در نرخ سودآوری، ۰/۲۷ درصد افزایش در سرمایه‌گذاری، ۰/۰۶ درصد افزایش در کارایی سرمایه‌گذاری و ۰/۱۱ درصد افزایش در بهره‌وری نیروی کار بنگاه‌های صنعتی می‌گردد.

واژگان کلیدی: فعالیت حسابرسی، نرخ رشد تولید، نرخ سودآوری، کارایی سرمایه‌گذاری، بهره‌وری نیروی کار

---

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۹/۲۰ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۲/۳۰

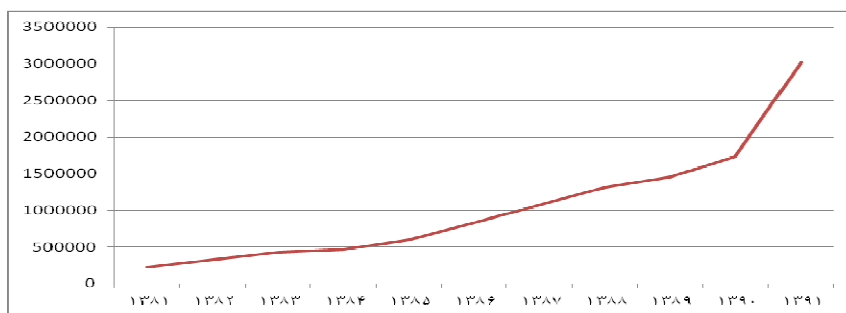
ایمیل نویسنده: azizmohammadlou@soc.ikiu.ac.ir

۱- مقدمه

یکی از موضوعات بسیار بااهمیت در ارتباط با خدمات غیر صنعتی که بنگاه‌ها و به‌ویژه بنگاه‌های صنعتی از آن‌ها بهره می‌برند، اثربخشی این خدمات و تأثیری است که این خدمات بر عملکرد این بنگاه‌ها دارد. اهمیت این امر در مورد خدمات حسابرسی که یکی از مهم‌ترین انواع خدمات غیر صنعتی را شکل می‌دهد و بنگاه‌ها لازم است برای اعتباربخشی به گزارش‌های مالی خود از آن بهره‌مند شوند، به مراتب بیشتر است. به عبارت دیگر سؤال محوری این است که خدمات حسابرسی تا چه اندازه از اثربخشی لازم برخوردار بوده و قادرند شاخص‌های عملکردی بنگاه‌های استفاده‌کننده از این خدمات را بهبود بخشند؟

بر اساس نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر نیروی کار و بیشتر، طی سال‌های مختلف، به‌طور میانگین بین ۲ تا ۳ درصد از کل هزینه‌های پرداختی کارگاه‌های صنعتی کشور بابت استفاده از خدمات غیر صنعتی به هزینه‌های انجام‌یافته جهت استفاده از خدمات حسابرسی تعلق می‌گیرد. به‌منظور ارائه تصویری از میزان تقاضای کارگاه‌های صنعتی برای استفاده از خدمات حسابرسی، روند مربوط به میزان هزینه‌های انجام‌یافته توسط کارگاه‌ها در قبال استفاده از خدمات حسابرسی طی دوره زمانی ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ در شکل (۱) نشان داده شده است. فرض بر این است که میزان هزینه‌های انجام‌شده بابت استفاده از خدمات حسابرسی شدت تقاضا و استفاده از این خدمات را توسط بنگاه‌های صنعتی منعکس می‌نماید.

شکل ۱- پرداختی کارگاه‌های صنعتی بابت استفاده از خدمات حسابرسی (میلیون ریال)

منبع: استخراج از داده‌های نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر نیروی کار بیشتر

داده‌های منعکس‌شده در شکل (۱) حاکی از آن است که کل هزینه‌های پرداخت‌شده از ۴۰۰ میلیارد ریال در ۱۳۸۱ به ۳۰۰۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۱ بالغ شده است. البته باوجود رشد حجمی پرداخت‌های صورت گرفته، همچنان که ذکر شد، درصد این هزینه‌ها از کل هزینه‌های پرداختی بابت استفاده از خدمات غیر صنعتی به‌طور متوسط بین ۲ تا ۳ درصد در نوسان بوده و تغییر قابل‌ملاحظه‌ای را تجربه نکرده است. این امر به‌نوعی حاکی از ثبات رویه‌ای

است که کارگاه‌های صنعتی در استفاده از خدمات حسابرسی طی سال‌های مختلف تجربه نموده و بر اساس یک الگوی مشخص و از پیش تعیین شده و تا حد زیادی مبتنی بر الزامات قانونی، متقاضی استفاده از خدمات حسابرسی بوده و سالانه مبلغی را در این خصوص هزینه می‌نمایند. با توجه به اهمیت حسابرسی و گزارش‌های مرتبط با آن و نقش آن در اعتبار دهی به گزارش‌های مالی و اقتصادی که زمینه‌ساز اتخاذ تصمیمات بهینه توسط فعالان اقتصادی است، پرداخت بابت استفاده از خدمات حسابرسی از منظر اقتصادی بیش از آنکه به‌عنوان هزینه محسوب شود، در حکم نوعی سرمایه‌گذاری به حساب می‌آید که ظرفیت‌های ارتقای عملکرد بنگاه‌های اقتصادی را از مسیر فراهم نمودن اطلاعات مالی و اقتصادی شفاف و موثق تقویت می‌نماید.

ادعای والاس^(۱۹۸۰) را می‌توان در تبیین اثربخشی خدمات حسابرسی مد نظر قرارداد. وی بیان می‌کند که کمیسیون اوراق بهادار و بورس در کشور آمریکا و مراجع قانونی و نظارتی در بسیاری از دیگر کشورهای جهان، تهیه و ارائه گزارش حسابرسی مستقل از سوی شرکت‌های سهامی عام را الزامی کرده است. با این وجود، در دوره پیش از تدوین قوانین و مقررات مربوط به ارائه گزارش حسابرسی مستقل به بازار اوراق بهادار، بسیاری از واحدهای اقتصادی آن را به صورت داوطلبانه در اختیار بازار قرار می‌دادند. از این اقدام واحدهای اقتصادی چنین برمی‌آید که منافع حاصل از تخصیص مجدد منابع اقتصادی و کاهش خود به خود آثار توزیعی که در نتیجه ایجاد اطلاعات خاص به وجود می‌آید، مخارج دستیابی به محصول نهایی فرایند حسابرسی را توجیه می‌کند (والاس، ۱۹۸۰: ۱۰۲-۱۰۱).

در این مطالعه سعی بر آن است تا بررسی شود که پرداختی بنگاه‌های صنعتی بابت استفاده از خدمات حسابرسی چه تأثیری بر عملکرد این بنگاه‌ها داشته است. در راستای دستیابی به چنین هدفی با استفاده از داده‌های مربوط به ۱۳۶ صنعت (کد ۴ رقمی ISIC) و در چارچوب رگرسیون داده‌های ترکیبی، تأثیر خدمات حسابرسی بر شاخص‌های عملکردی کارگاه‌های صنعتی (کارایی سرمایه‌گذاری، بهره‌وری عامل سرمایه، بهره‌وری نیروی کار، نرخ سودآوری و نرخ رشد تولید) مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

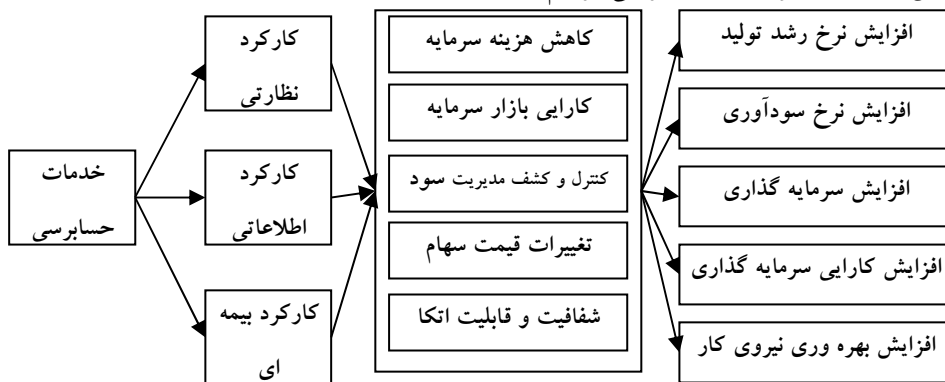
بدین منظور در ادامه ضمن مرور مبانی نظری، پیشینه تحقیق و همچنین ارائه مدل و روش مناسب، میزان و چگونگی نقش‌آفرینی حسابرسی در ارتقا عملکرد بنگاه‌های صنعتی مورد تحلیل و آزمون قرار گرفته و پیشنهادهای سیاستی متناسب با آن ارائه شده است.

۲- مبانی نظری، ادبیات و فرضیه‌ها

مطالعه اثربخشی خدمات حسابرسی مستلزم شناخت و تجزیه و تحلیل نقش‌ها و کارکردهایی است که از حساب‌رسان انتظار می‌رود. در این خصوص تقسیم‌بندی‌های مختلفی از نقش‌ها و کارکردهای خدمات حسابرسی ارائه شده است. صلاحی نژاد و همکاران (۱۳۹۳) در یک

تقسیم‌بندی به سه نقش اجتماعی، اقتصادی و روانشناسی اشاره نموده‌اند و به‌نوعی فرآیند حسابرسی را شامل ترکیبی از عوامل اجتماعی، اقتصادی و روانشناسی دانسته‌اند. زیرا حسابرسان با ایجاد اطمینان و تأیید، به ایجاد ثبات موردنیاز در ارتباطات اجتماعی کمک می‌کنند و در واقع این موضوع بیانگر نقش اجتماعی حسابرسان است. همچنین حسابرسان در تصمیم‌سازی افراد و سازمان‌ها درباره پیامدهای اقتصادی بااهمیت استفاده از اطلاعات، نقش اقتصادی خود را ایفا کرده و در نهایت به تأمین منافع شخصی اقتصادی و اجتماعی افراد و سازمان‌ها کمک می‌نمایند. نقش اقتصادی حسابرسی به‌عنوان محرک اصلی وجود تقاضا برای انجام کار حسابرسی با بالاترین کیفیت است. علاوه بر این، حسابرسان عاملی برای کاهش تردید نسبت به کیفیت اطلاعات و قابلیت اعتماد صورت‌های مالی بوده و کمک مؤثری برای ایفا مسئولیت پاسخگویی مدیریت است. (صلاحی نژاد، شهرزاد، ۱۳۹۳: ۸۰).

همچنین والاس (۱۹۸۰) سه نقش اصلی را برای حسابرسی برشمرده است که عبارت‌اند از نقش نظارتی، نقش اطلاعاتی و نقش بیمه. این تقسیم‌بندی می‌تواند مبنای مناسبی را برای تحلیل آثار و کارکردهای حسابرسی فراهم نماید.

شکل (۲) مکانیسم تأثیر خدمات حسابرسی در شاخص‌های عملکردی بنگاه‌های صنعتی کارکرد و نقش نظارتی حسابرسی منجر به اطمینان و اعتماد بیشتر در خصوص منابع واگذار شده توسط مالکین می‌گردد. در واقع این نقش عامل مؤثری در کاهش مشکلات نمایندگی است. لازم به ذکر است که هزینه‌های نظارت مدیران یکی از مؤلفه‌های هزینه‌های نمایندگی است. اثربخشی حسابرسان به‌عنوان ناظر از طرف مالکین، در صرف ریسک (بازده اضافی دارایی دارای ریسک) تقاضا شده به‌وسیله مالکین منعکس شده و باعث کاهش هزینه سرمایه می‌شود (فرناندو^۲ و همکاران، ۲۰۰۸). سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران بر این عقیده‌اند که کیفیت بالای حسابداری و یا استانداردهای حسابرسی باعث اطمینان بیشتر سرمایه‌گذار گردیده، نقدینگی را بهبود بخشیده و هزینه سرمایه را کاهش می‌دهد، (لویت^۳، ۱۹۹۸، ۸۰).

از آنجاکه واحدهای اقتصادی همواره به‌منظور افزایش ارزش شرکت و ثروت سهامداران به دنبال کاهش هزینه سرمایه خود هستند، می‌توانند به ارائه صورت‌های مالی که با کیفیت بالا

حسابرسی شده‌اند، به اهداف خود دست یابند؛ چراکه بدون انجام حسابرسی یا انجام حسابرسی با کیفیت پایین سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان خارج از شرکت، نسبت به اطلاعات تهیه‌شده توسط مدیریت تردید خواهند کرد و بنابراین یا سرمایه‌گذاری نمی‌کنند و نرخ بازده بسیار بالایی را به علت پذیرفتن ریسک طلب می‌کنند (احمد^۴ و همکاران، ۲۰۰۸). به‌طور بدیهی انجام خدمات حسابرسی منجر به تقویت اعتماد اعتباردهندگان و سرمایه‌گذاران شده و در نتیجه کاهش ریسک و کاهش هزینه سرمایه شده و زمینه تقویت سرمایه‌گذاری و افزایش کارایی سرمایه‌گذاری را فراهم‌تر می‌نماید.

کارکرد اطلاعاتی خدمات حسابرسی ناظر بر این امر است که گزارشگری مالی و اقتصادی و صورت‌های مالی به‌عنوان هسته مرکزی آن حاوی اطلاعاتی درباره وضعیت مالی و عملکرد بنگاه‌های اقتصادی است. در واقع سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری خود تا اندازه قابل توجهی بر مبنای گزارش‌های حسابرسی عمل می‌نمایند و از این رو گزارش‌های حسابرسی می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در جهت‌دهی تصمیمات سرمایه‌گذاران داشته باشد. به‌عنوان مثال منون و ویلیامز^۵ (۲۰۱۱) به بررسی واکنش سرمایه‌گذاران به انتشار گزارش حسابرسی تداوم فعالیت پرداخته و نشان داده‌اند که گزارش تداوم فعالیت حاوی اطلاعات جدید برای سرمایه‌گذار است و از این رو منجر به واکنش وی می‌شود.

عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیران و سرمایه‌گذاران نیز یکی از مواردی است که در صورت جدایی مالکیت از مدیریت بروز می‌نماید. این عدم تقارن می‌تواند از طریق اطلاعات معتبر و شفاف کاهش یابد. بدیهی است که در صورت کاهش عدم تقارن اطلاعاتی ریسک متصور سرمایه‌گذاری نیز کاهش می‌یابد (فرناندو، ۲۰۰۸). بازار سرمایه زمانی کاراست که قیمت‌ها منعکس‌کننده تمام اطلاعات موجود در بازار باشد. اگر در بازار نابرابری اطلاعات (عدم تقارن اطلاعاتی) وجود داشته باشد، کارایی بازار زیر سؤال خواهد رفت (واتس^۶، ۲۰۰۷: ۱۵). پس بدون شک آنچه به کارایی بازار کمک خواهد نمود ارائه اطلاعات مربوط و به‌موقع شرکت‌ها برای همه استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی است. فرانسیس^۷ و همکاران (۲۰۰۵) دریافتند که اطلاعات بیشتر، هزینه سرمایه را از طریق بهبود تسهیم ریسک کاهش می‌دهد. با توجه به موارد فوق حسابرسی می‌تواند از طریق فراهم نمودن اطلاعات واقعی‌تر و شفاف‌تر برای طرفین و در نتیجه کاهش عدم تقارن اطلاعاتی ریسک مرتب بر سرمایه‌گذاری و هزینه سرمایه را کاهش دهد. البته این تأثیر خود تابع کیفیت حسابرسی است. به‌گونه‌ای که هراندازه حسابرسی از کیفیت بالاتری برخوردار باشد، تأثیر حسابرسی در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی افزایش می‌یابد.

مدیریت سود نیز یکی از عواملی است که می‌تواند در جهت‌دهی تصمیمات سرمایه‌گذاری و تولید نقش داشته باشد. در این میان حسابرسان مستقل یکی از مکانیسم‌های اصلی کنترل کشف مدیریت سود در بازار سرمایه می‌باشند. در واقع ارزش‌افزوده حسابرسی متشکل از دو بُعد است. بُعد کنترل و بُعد اعتباربخشی. از دیدگاه اعتباربخشی، حسابرسی بر اعتبار اطلاعات

می‌افزاید؛ زیرا استفاده‌کنندگان می‌توانند مطمئن باشند که عوامل کنترلی بر فرایند گزارشگری حاکم و باعث بهبود کیفیت اطلاعات شده است و در نتیجه استفاده‌کنندگان و استفاده آنان از اطلاعات حسابداری به شکوفایی کامل ارزش نهفته اطلاعات حسابداری منجر می‌شود. سرمایه‌گذاران با توجه به پیچیدگی اطلاعات حسابداری و آگاهی از اینکه مدیران با دست‌کاری اقلام تعهدی سود حسابداری را در راستای تحقق منافع خود مدیریت می‌کنند، به صورت‌های مالی حسابرسی شده و گزارش حسابرسی درباره مطلوب بودن صورت‌های مالی از تمام جنبه‌های حائز اهمیت اتکا می‌کنند. هرچه کیفیت حسابرسی در سطح بالاتری باشد، میزان مدیریت سود کمتر، کیفیت سود و قابلیت اتکا صورت‌های مالی بالاتر خواهد بود (علوی طبری و بشیری منش، ۱۳۹۲).

بارت نیز بیان می‌دارد که سودهای حسابرسی شده اعتبار سودهای حسابداری گزارش‌شده (اعلامی) را افزایش می‌دهد (دارابی و خوش‌خلق، ۱۳۹۰). همچنین به گفته لندسمن^۸ (۲۰۰۹) سود زمانی می‌تواند در تعیین ارزش شرکت به سرمایه‌گذاران کمک نماید که توان توضیح تغییرات بازده سهام را داشته باشد. چنین سودی باید مربوط و قابل اتکا باشد تا در قیمت سهام منعکس شود (لندسمن، ۲۰۰۹). از طرف دیگر مربوط بودن و قابلیت اتکا سود تا اندازه قابل توجهی در گرو فعالیت‌ها و گزارش‌های حسابرسی است.

نقش بیمه حسابرسی نیز دلالت بر این امر دارد که در صورت وارد شدن خسارت به استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی و مقصر بودن حسابرسی، وی موظف است خسارت‌های وارده را تقبل نماید که به نوعی به جنبه جبران‌کننده حسابرسی اشاره دارد (فرناندو، ۲۰۰۸). چنین نقشی می‌تواند منجر به تقویت اعتماد استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی شده و هزینه سرمایه شرکت را کاهش دهد.

گزارش‌های حسابرسی می‌تواند به عنوان یک منبع اطلاعات، منجر به تغییر در شاخص‌های بازار شود. قیمت سهام، یکی از شاخص‌های بازار است که تحت تأثیر حسابرسی قرار دارد. گزارش‌های حسابرسی می‌تواند به دو دلیل عمده بر قیمت سهام تأثیرگذار باشد. نخست، گزارش حسابرسی ممکن است حاوی اطلاعاتی باشد که بتواند بر برآورد میزان و ریسک جریان نقدی آتی تأثیر گذارد. هر اطلاعاتی که بتواند منجر به تجدیدنظر در این اجزاء شود با قیمت سهام ارتباط دارد. دوم، گزارش حسابرسی می‌تواند شامل اطلاعات اساسی در خصوص تداوم فعالیت شرکت برای مثال گزارش حسابرسی تداوم فعالیت باشد (بنی مهد، علی احمدی، ۱۳۹۲: ۱۷). بر اساس تحقیقات انجام شده در دنیا و سوابق موجود یکی از عوامل مؤثر بر قیمت سهام در بازار سرمایه، سود حسابداری و سود حسابرسی شده است. با عنایت به سوابق تحقیقات انجام شده، تغییرات سود سهام و قیمت سهام بر تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی مؤثر است (تیتمن^۹، ۲۰۰۸: ۱۴۹).

بنابراین در صورتی که فعالیت‌های حسابرسی قادر به کاهش هزینه سرمایه، افزایش کارایی بازار سرمایه، کشف و کنترل مدیریت سود، تغییر قیمت سهام و افزایش شفافیت و قابلیت اتکا

اطلاعات و گزارش‌های مالی بنگاه‌های صنعتی گردند، نتیجه آن می‌تواند شاخص‌های عملکردی بنگاه‌های صنعتی را در حوزه‌هایی چون نرخ رشد تولید، نرخ سودآوری، رشد سرمایه‌گذاری، کارایی سرمایه‌گذاری و بهره‌وری نیروی کار بهبود بخشد. در چنین شرایطی استنباط می‌گردد که فعالیت‌های حسابرسی انجام‌یافته از اثربخشی لازم برخوردار است. مطالعات متعددی در خصوص حسابرسی و تأثیر آن بر ابعاد مختلف فعالیت‌های بنگاه‌های اقتصادی انجام شده است که در ادامه ضمن اشاره به برخی از مهم‌ترین و مرتبط‌ترین آن‌ها سعی خواهد شد تا تفاوت مطالعه حاضر با مطالعات مرتبط پیشین مورد اشاره قرار گیرد.

سجادی و ناصح (۱۳۸۲) سودمندی حسابرسی مستقل صورت‌های مالی از دیدگاه مدیران مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد بررسی قرار داده و نشان داده‌اند که از نظر مدیران مالی شرکت‌های مزبور، حسابرسی مستقل در خصوص کشف و کاهش احتمال وقوع تخلف، اعمال غیرقانونی و ارزیابی دقیق مبنای برآوردهای حسابداری مؤثر و سودمند است ولی در خصوص بهبود سیستم کنترل داخلی، کشف و کاهش احتمال وقوع اشتباه، تقلب و ارائه مبنایی برای ارزیابی فرض تداوم فعالیت بنگاه اقتصادی سودمند نیست. سجادی و جامعی (۱۳۸۲) در بررسی سودمندی حسابرسی دیوان محاسبات کشور از دیدگاه مدیران مالی سازمان‌های دولتی کشور نشان داده‌اند که حسابرسان دیوان محاسبات در انجام حسابرسی از دانش و تجربه کافی برخوردار نیستند و در رسیدگی‌ها، استراتژی‌های خاص سازمان‌های دولتی را در نظر نمی‌گیرند و به نظارت حین خرج کمتر اهمیت می‌دهند.

حساس یگانه و مداحی (۱۳۸۸) با بررسی صورت‌های مالی کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تا پایان سال ۱۳۸۲ دریافتند که فرآیند حسابرسی در کشف اشتباهات و تحریف‌های بااهمیت در برآوردهای حسابداری و همچنین کشف اشتباهات و تحریف‌های بااهمیت ناشی از عدم رعایت قوانین و مقررات توسط واحد مورد رسیدگی اثربخش است. همچنین تفاوت معنی‌داری بین مبالغ اشتباهات و تحریفات موجود در صورت‌های مالی و مبالغ کشف‌شده توسط حسابرس وجود دارد و مبالغ اعلام‌شده از سوی حسابرس عمدتاً کمتر از مبلغ تحریفات بوده است.

وکیلی فرد، طالب نیا و نادری پور (۱۳۹۰) با استفاده از اطلاعات ۸۱ شرکت پذیرفته‌شده در بورس طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۷ اثر افزایش افشای اطلاعات ناشی از اجرای استانداردهای حسابرسی تجدیدنظر شده را بر عدم تقارن اطلاعاتی مورد بررسی قرار داده و با استفاده از تکنیک آماری رگرسیون چند متغیره به این نتیجه رسیده‌اند که استانداردهای حسابرسی تجدیدنظر شده بر عدم تقارن اطلاعاتی تأثیر معنی‌دار ندارد. لازم به ذکر است که این محققین عدم تقارن اطلاعاتی را با معیار اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام مورد سنجش قرار داده‌اند.

علوی طبری و بشیری منش (۱۳۹۲) با مطالعه شرکت‌هایی که طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۹ تغییر حسابرس را تجربه نموده‌اند، نشان داده‌اند که کیفیت حسابرس و تغییر به حسابرسان

بزرگ‌تر اثر مثبتی بر ضریب واکنش سود برای شرکت‌های دارای سود غیرعادی مثبت (منفی) دارد و تغییر به حسابرسان کوچک‌تر اثر منفی بر ضریب واکنش سود برای شرکت‌های دارای سود غیرعادی مثبت (منفی) دارد. تغییر به حسابرسان بزرگ‌تر کیفیت بالای سود را نشان می‌دهد و منجر به واکنش بیشتر سرمایه‌گذاران به تغییرات مثبت سود و افزایش قیمت و کاهش کمتر قیمت در صورت تغییرات منفی سود می‌شود. به‌طور مشابه تغییر به حسابرسان کوچک‌تر می‌تواند بیانگر کیفیت پائین سود باشد و منجر به پاسخ منفی به بازار گردد. به‌طور کلی، در بازار سرمایه ایران، اطلاعات مربوط به شرکت حسابرسی از اهمیت و ارزش زیادی برای سرمایه‌گذارانی که قصد خرید سهام و سرمایه‌گذاری در شرکت‌های تولیدی دارند، برخوردار است. چراکه چنین اطلاعاتی، با بالا بردن قابلیت اعتماد اطلاعات مالی شرکت‌ها، ریسک سرمایه‌گذاری را برای سرمایه‌گذاران کاهش می‌دهد.

دارایی و خوش خلق (۱۳۹۰) به ارزیابی تأثیر سود حسابداری تحقق‌یافته و سود حسابرسی شده میان‌دوره بر قیمت سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۷ پرداخته و دریافته‌اند که سود حسابرسی شده پایان دوره از نظر سرمایه‌گذاران در بازار از اهمیت بیشتری برخوردار است. همچنین سود حسابرسی شده پایان دوره از سود تحقق‌یافته اعلامی میان‌دوره‌ای شرکت‌ها در بین سال‌های مورد مطالعه بیشتر مورد توجه سرمایه‌گذاران بوده است. پور حیدری و دیگران (۱۳۹۰) با استفاده از صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران که توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده است، تأثیر کیفیت حسابرسی بر توانایی سرمایه‌گذاران برای پیش‌بینی سودهای آتی شرکت‌های سود ده و شرکت‌های غیرسود ده را بررسی نموده و به این نتیجه رسیده‌اند که زمانی که صورت‌های مالی شرکت‌ها توسط سازمان حسابرسی مورد رسیدگی قرار گرفته است، سرمایه‌گذاران قادر به پیش‌بینی بهتر سودهای آینده هستند. با این حال، این نتایج در شرکت‌های غیر سود ده قابلیت کاربرد ندارد.

نتایج مطالعه صلاحی نژاد و سعادت (۱۳۹۳) مؤید رابطه معنی‌دار و مستقیم بین کیفیت حسابرسی و کمک‌های بلاعوض یا بودجه دریافتی در مؤسسات غیرانتفاعی است. بنی مهد و علی احمدی (۱۳۹۲) با مرور مطالعات مختلف انجام‌یافته در حوزه سودمندی گزارش‌های حسابداری در بازار سرمایه کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه طی دوره ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲، سودمندی گزارش‌های حسابرسی را در دو دسته واکنش بازار سهام به اعلام گزارش حسابرسی و مربوط بودن گزارش‌های حسابرسی در تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان مورد بررسی قرار داده و دریافته‌اند که گزارش‌های حسابرسی می‌تواند بر قیمت سهام اثر گذارد. همچنین حسابرسی و به‌ویژه گزارش‌های حسابرسی تداوم فعالیت می‌تواند به‌عنوان یک علامت هشداردهنده ورشکستگی مورد استفاده قرار گیرد.

رحمانی (۱۳۸۷) تأثیر گزارش حسابرسان را بر دقت پیش‌بینی سود با استفاده از داده‌های ۵۸ شرکت نمونه برای سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۵ مورد آزمون قرار داده و رابطه معنادار بین گزارش

حسابرسی با دقت پیش‌بینی سود را نتیجه گرفته است. حاجی‌ها و سبحانی (۱۳۹۲) با استفاده از اطلاعات صورت‌های مالی ۹۱ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار را تهران طی دوره ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹ تأثیر کیفیت حسابرسی بر هزینه سرمایه این شرکت‌ها را بررسی نموده و دریافته‌اند که کیفیت حسابرسی باعث کاهش هزینه سرمایه شرکت‌های تولیدی می‌گردد.

ژو^۱ (۲۰۰۷) رابطه بین عدم تقارن اطلاعاتی و افزایش افشای اطلاعات حسابداری، متعاقب قبول استانداردهای حسابرسی جدید را با استفاده از اطلاعات ۲۷۱ شرکت در کشور چین در طول سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۱ بررسی نموده و دریافته است که بعد از به‌کارگیری استانداردهای حسابرسی جدید، تفاضل قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در شرکت‌هایی که قبلاً با هیچ استاندارد حسابرسی مورد حسابرسی قرار نگرفته‌اند، کاهش یافته است. همچنین سامی و ژو^{۱۱} (۲۰۰۸) به بررسی اثر به‌کارگیری یک سری از استانداردهای جدید حسابرسی در سال ۱۹۹۶ روی محیط اطلاعاتی بازارهای نوظهور چین پرداختند. آن‌ها دریافتند حجم معاملات و نوسان قیمت شرکت‌ها بعد از به‌کارگیری استانداردها به‌طور قابل ملاحظه‌ای افزایش می‌یابد.

هازینی^۲ (۲۰۰۹) رابطه بین کیفیت حسابرسی و پیش‌بینی سود را با استفاده از اطلاعات ۳۷۳۶ شرکت سود ده و ۶۸۱ شرکت غیرسود ده طی سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۲ مورد بررسی قرار داده و نشان داده است که کیفیت حسابرسی رابطه معنی‌داری با قدرت پیش‌بینی سود داشته و سرمایه‌گذاران در شرکت‌هایی از توانایی بیشتری برای پیش‌بینی سود برخوردارند که توسط چهار موسسه بزرگ حسابرسی، حسابرسی شده‌اند. نتایج پژوهش چن^۳ و همکاران (۲۰۱۰) حاکی از آن است که زمانی که شرکت‌های دولتی و غیردولتی حساب‌سازان با کیفیت بالا استخدام می‌کنند، مدیریت سود در شرکت‌های دولتی کاهش بیشتری نسبت به شرکت‌های دولتی پیدا می‌کند. همچنین با به‌کارگیری حساب‌سازان با کیفیت بالاتر، هزینه سرمایه در شرکت‌های غیردولتی نسبت به شرکت‌های دولتی کاهش بیشتری داشته است. بر اساس مطالعه احمد و همکاران (۲۰۰۸)، شرکت‌هایی که حساب‌سازان مؤسسات بزرگ حسابرسی را که در یک صنعت تخصص دارند، به کار می‌گیرند، هزینه سرمایه کمتری نسبت به شرکت‌هایی که از این‌گونه حساب‌سازان استفاده نمی‌کنند دارند.

مرور مطالعات پیشین نشان می‌دهد که در اغلب این مطالعات اثرات مستقیم حسابرسی با استفاده از اطلاعات سطح بنگاهی (سطح خرد) مورد بررسی قرار گرفته است. در مطالعه حاضر سعی بر آن است تا اثربخشی فعالیت‌های حسابرسی بر متغیرهای عملکردی بخش صنعت (همچون نرخ رشد تولید، نرخ سودآوری، نرخ رشد سرمایه‌گذاری، کارایی سرمایه‌گذاری و بهره‌وری نیروی کار که کمتر در مطالعات قبلی مد نظر بوده‌اند) با استفاده از اطلاعات سطح کلان صنعت مورد بررسی قرار گیرد.

مبتهی بر چارچوب نظری ارائه‌شده، فرضیه‌های تحقیق به‌گونه‌ای طراحی شده‌اند که از طریق آزمون آن‌ها اثربخشی خدمات حسابرسی مورد بررسی قرار گیرد. این فرضیه‌ها عبارت‌اند از:

- فرضیه اول: خدمات حسابرسی تأثیر مثبتی بر نرخ رشد تولید کارگاه‌های صنعتی کشور دارد.
- فرضیه دوم: خدمات حسابرسی تأثیر مثبتی بر نرخ سودآوری کارگاه‌های صنعتی کشور دارد.
- فرضیه سوم: خدمات حسابرسی تأثیر مثبتی بر رشد سرمایه‌گذاری در کارگاه‌های صنعتی کشور دارد.
- فرضیه چهارم: خدمات حسابرسی تأثیر مثبتی بر کارایی سرمایه‌گذاری کارگاه‌های صنعتی کشور دارد.
- فرضیه پنجم: خدمات حسابرسی تأثیر مثبتی بر بهره‌وری نیروی کار در کارگاه‌های صنعتی کشور دارد.

۳- روش تحقیق

تحقیق حاضر از حیث هدف کاربردی و از نظر روش، توصیفی و علی است. داده‌های موردنیاز برای برآورد مدل‌ها و انجام آزمون‌های آماری از گزارش‌های نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی بیش از ۱۰ نفر نیروی کار طی سالهای ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۲ که توسط مرکز آمار ایران انجام یافته و منتشر شده است، استخراج گشته است. از این رو جامعه آماری این تحقیق را صنایع با بیش از ۱۰ نفر نیروی کار در تمامی گرایش‌های صنعتی تشکیل می‌دهد که اطلاعات تمامی آن‌ها در قالب طرح آمارگیری مرکز آمار ایران گردآوری شده است. کل جامعه به عنوان نمونه انتخاب شده و تعداد شرکت‌های آمارگیری شده طی سال‌های مورد بررسی در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول ۱. تعداد شرکتهای سرشماری شده در سالهای مختلف

سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
تعداد شرکت	۱۶۲۸۳	۱۶۰۱۸	۱۶۰۵۷	۱۷۵۹۳	۱۷۰۶۳	۱۶۱۲۹	۱۵۳۰۱	۱۴۹۶۲	۱۴۷۸۷	۱۴۶۹۷

برای برآورد مدل‌ها و انجام آزمون فرضیه‌ها از روش رگرسیون داده‌های ترکیبی و نسخه ۹ نرم‌افزار Eviews بهره گرفته شده است.

۳-۱- مدل‌های مورد استفاده در تحقیق

مدل آزمون فرضیه اول: برای آزمون فرضیه اول مبنی بر تأثیرگذاری خدمات حسابرسی بر نرخ رشد تولید کارگاه‌های صنعتی کشور، تابع تولید کاب-داگلاس به صورت زیر در نظر گرفته شده است:

$$y = AK^{\beta_1} L^{\beta_2} \quad (1)$$

در تابع تولید فوق، Y نشان‌دهنده میزان تولید است که تابعی از عامل سرمایه K ، نیروی کار L و فناوری A است. در این تحقیق از آنجاکه مخارج صرف شده برای استفاده از خدمات حسابداری به‌مثابه نوعی سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شده است، می‌تواند به‌عنوان یکی از عوامل تولید در تابع تولید وارد شود. با وارد نمودن عامل حسابداری در تابع (۱) تابع (۲) به‌صورت زیر به دست می‌آید.

$$y = AK^{\beta_1} L^{\beta_2} D^{\beta_3} \quad (2)$$

D نشان‌دهنده خدمات حسابداری است. با لگاریتم‌گیری از طرفین تابع (۲)، دیفرانسیل‌گیری و همچنین اضافه نمودن عامل خطا، مدل برآورد اثر خدمات حسابداری بر نرخ رشد تولید بنگاه‌های صنعتی به‌صورت مدل (۱) به دست می‌آید.

$$\frac{\Delta production_{it}}{production_{it}} = \alpha_{it} + \beta_1 \frac{\Delta capital_{it}}{capital_{it}} + \beta_2 \frac{\Delta labor_{it}}{labor_{it}} + \beta_3 \frac{\Delta audit_{it}}{audit_{it}} + u_{it} \quad (مدل ۱)$$

در رابطه فوق نرخ رشد سرمایه‌گذاری و نرخ رشد نیروی کار به‌عنوان متغیرهای کنترلی محسوب می‌شوند. ضریب β_3 نشان‌دهنده میزان حساسیت نرخ رشد تولید به نرخ رشد هزینه‌های حسابداری است. در صورت مثبت و معنی‌دار بودن این ضریب می‌توان استنباط نمود که خدمات حسابداری اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد تولید بنگاه‌های صنعتی دارد.

مدل آزمون فرضیه دوم: برای آزمون فرضیه دوم مبنی بر تأثیرگذاری خدمات حسابداری بر نرخ سودآوری تولید کارگاه‌های صنعتی کشور، با در نظر گرفتن تابع تولید بنگاه به‌صورت رابطه (۲)، تابع سود بنگاه به‌صورت رابطه (۳) به دست می‌آید:

$$\pi = TR - TC = P Y - TC = P (AK^{\beta_1} L^{\beta_2} D^{\beta_3}) - rK - wL - dD \quad (3)$$

r مبین قیمت عامل سرمایه، w مبین عامل سرمایه و d هزینه استفاده از خدمات حسابداری است. اگر از تابع سود نسبت به متغیر خدمات حسابداری مشتق بگیریم، میزان حساسیت سودآوری بنگاه در قبال تغییرات خدمات حسابداری به‌صورت رابطه (۴) به دست می‌آید.

$$\frac{\partial \pi}{\partial D} = \beta_3 P (AK^{\beta_1} L^{\beta_2} D^{\beta_3-1}) - d \quad (4)$$

با توجه به اینکه بر اساس انتظارات تئوریک علامت ضریب β_3 مثبت است، مقدار عبارت $\beta_3 P (AK^{\beta_1} L^{\beta_2} D^{\beta_3-1})$ نیز مثبت بوده و به‌طورکلی درآمد نهایی مرتبط با عامل حسابداری مثبت است. d نیز هزینه نهایی استفاده از خدمات حسابداری را نشان می‌دهد و با عنایت به اینکه یک بنگاه حداکثر کننده سود به صورتی عمل می‌نماید که درآمد نهایی استفاده از یک عامل حداقل معادل هزینه نهایی آن عامل باشد، استنباط می‌شود که عبارت $\beta_3 P (AK^{\beta_1} L^{\beta_2} D^{\beta_3-1}) - d$ صفر و یا بزرگ‌تر از صفر است که در صورت بزرگ‌تر از صفر بودن، حاکی از تغییرات همسوی خدمات حسابداری و نرخ سودآوری بنگاه است. با بر این اساس سودآوری بنگاه را تابعی از خدمات حسابداری در نظر گرفته و مدل (۲) قابل برآورد است.

$$\log(\text{profit}_{it}) = \alpha_{it} + \beta_1 \log(\text{audit}_{it}) + \beta_2 \log(\text{management}_{it}) + \beta_3 \log(\text{concentration}_{it}) + \beta_4 \log(\text{size}_{it}) + u_{it} \quad (مدل ۲)$$

مبتنی بر رابطه فوق سودآوری در صنعت تابعی از میزان هزینه‌های حسابرسی، مدیریت (خصوصی یا دولتی)، تمرکز بازار و اندازه بنگاه‌هاست. ضریب β_1 نشان‌دهنده کشش تولید بنگاه‌های صنعتی نسبت به مخارج صرف شده برای خدمات حسابرسی است. در صورت مثبت و معنی‌دار بودن این ضریب می‌توان استنباط نمود که خدمات حسابرسی اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد تولید بنگاه‌های صنعتی دارد.

مدل آزمون فرضیه سوم: برای آزمون فرضیه سوم مبنی بر تأثیرگذاری خدمات حسابرسی بر میزان سرمایه‌گذاری کارگاه‌های صنعتی کشور، لازم است تابع تقاضای سرمایه‌گذاری بنگاه‌ها تخمین زده شود. در چارچوب تئوری بنگاه، تابع تقاضای بنگاه برای عامل سرمایه را می‌توان از طریق مساوی صفر قرار دادن مشتق تابع بنگاه نسبت به عامل سرمایه و حل آن برحسب عامل سرمایه استخراج نمود. در این راستا اگر از تابع سود ارائه شده در رابطه (۳) نسبت به عامل سرمایه مشتق گرفته و مساوی صفر قرار داده شود، رابطه (۵) حاصل می‌شود.

$$\frac{\partial \pi}{\partial K} = \beta_1 P (AK^{\beta_1-1} L^{\beta_2} D^{\beta_3}) - r = 0 \Rightarrow K = f(r, w, p, d) \quad (5)$$

بر اساس رابطه (۵) تقاضای عامل سرمایه متأثر از قیمت سرمایه r ، دستمزد w ، قیمت محصول p و هزینه خدمات حسابرسی d است. بنابراین برای بررسی اثر خدمات حسابرسی بر تقاضای عامل سرمایه مدل (۳) برآورد می‌شود.

$$\log(K_{it}) = \alpha_{it} + \beta_1 \log(r_{it}) + \beta_2 \log(w_{it}) + \beta_3 \log(p_{it}) + \beta_4 \log(\text{audit}_{it}) + u_{it} \quad (\text{مدل } 3)$$

ضریب β_3 نشان‌دهنده کشش عامل سرمایه نسبت به مخارج صرف شده برای خدمات حسابرسی است. در صورت مثبت و معنی‌دار بودن این ضریب می‌توان استنباط نمود که خدمات حسابرسی اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد سرمایه‌گذاری بنگاه‌های صنعتی دارد.

مدل آزمون فرضیه چهارم: برای آزمون فرضیه چهارم مبنی بر تأثیرگذاری خدمات حسابرسی بر کارایی سرمایه‌گذاری کارگاه‌های صنعتی کشور، مدل (۴) برآورد می‌شود.

$$\log(\text{Investment Efficiency}_{it}) = \alpha_{it} + \beta_1 \log(\text{management}_{it}) + \beta_2 \log(\text{Size}_{it}) + \beta_3 \log(\text{audit}_{it}) + u_{it} \quad (\text{مدل } 4)$$

ضریب β_3 نشان‌دهنده کشش کارایی سرمایه‌گذاری نسبت به مخارج صرف شده برای خدمات حسابرسی است. در صورت مثبت و معنی‌دار بودن این ضریب استنباط می‌شود که خدمات حسابرسی اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد سرمایه‌گذاری بنگاه‌های صنعتی دارد.

مدل آزمون فرضیه پنجم: برای آزمون فرضیه ششم مبنی بر تأثیرگذاری خدمات حسابرسی بر بهره‌وری سرمایه‌گذاری کارگاه‌های صنعتی کشور، طرفین رابطه (۲) را بر عامل نیروی کار تقسیم می‌نماییم و در نتیجه آن مدل (۵) برای بررسی تأثیر خدمات حسابرسی بر بهره‌وری حاصل می‌گردد.

$$\log\left(\frac{\text{Production}}{\text{Labor}}\right)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 \log\left(\frac{\text{Capital}}{\text{Labor}}\right)_{it} + \beta_2 \log\left(\frac{\text{Audit co}}{\text{Labor}}\right)_{it} + u_{it} \quad (\text{مدل } 5)$$

متغیر وابسته در رابطه فوق نشان‌دهنده بهره‌وری نیروی کار است که از نسبت تولید به تعداد نیروی کار به دست می‌آید. در ضریب β_2 نشان‌دهنده کشش بهره‌وری عامل نیروی کار نسبت به مخارج صرف شده برای خدمات حسابرسی است. در صورت مثبت و معنی‌دار بودن این ضریب استنباط می‌شود که خدمات حسابرسی اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد سرمایه‌گذاری بنگاه‌های صنعتی دارد.

۳-۲- متغیرهای تحقیق و نحوه اندازه‌گیری و جمع‌آوری آن‌ها

هزینه خدمات حسابرسی^{۱۴}: به هزینه‌هایی اطلاق می‌شود که بنگاه‌های صنعتی بابت استفاده از خدمات حسابرسی پرداخت می‌نمایند. اطلاعات مرتبط با این هزینه از گزارش‌های طرح آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی بیش از ۱۰ نفر نیروی کار استخراج شده است. میانگین هزینه خدمات حسابرسی در سطح صنعت از نسبت کل هزینه خدمات حسابرسی صنعت مربوطه به تعداد کل بنگاه‌های آن صنعت به دست آمده و در تخمین رگرسیون مورد استفاده قرار گرفته است.

تولید^{۱۵}: ارزش تولید از مجموع ارزش کالاهای تولیدشده، ارزش ضایعات قابل فروش و تغییرات ارزش موجودی کالاهای در جریان ساخت محاسبه شده است. میانگین تولید در سطح صنعت از نسبت کل تولید صنعت مربوطه به تعداد کل بنگاه‌های آن صنعت به دست آمده و در تخمین رگرسیون مورد استفاده قرار گرفته است. برای سنجش نرخ رشد تولید از نرخ تغییرات سالیانه ارزش تولید بنگاه‌های صنعتی استفاده شده است.

نرخ سودآوری^{۱۶}: نسبت سود به فروش کارگاه‌های صنعتی به‌عنوان نماینده‌ای از نرخ سودآوری کارگاه‌های صنعتی در نظر گرفته شده است. با عنایت به عدم دسترسی به صورت‌های سود و زیان بنگاه‌های مورد مطالعه در گزارش‌های طرح آمارگیری، از ارزش افزوده^{۱۷} (ارزش ستانده‌ها منهای ارزش داده‌ها) صنعت به‌عنوان جانشینی برای سود بهره گرفته شده است و نرخ سودآوری به صورت رابطه (۶) اندازه گرفته شده است (فلاحی و دهقانی، ۱۳۸۹).

$$profitability\ rate_{it} = \frac{value\ added_{it}}{Sale_{it}} \quad (6)$$

سرمایه‌گذاری^{۱۸}: برای سنجش سرمایه‌گذاری کارگاه‌های صنعتی از تغییرات سالیانه ایجادشده در ارزش اموال سرمایه‌ای (ارزش خرید یا تحصیل و هزینه تعمیرات اساسی CAB منهای ارزش فروش یا انتقال اموال سرمایه‌ای CAS) بهره گرفته شده است.

$$investment_{it} = CAB_{it} - CAS_{it} \quad (7)$$

کارایی سرمایه‌گذاری^{۱۹}: برای سنجش کارایی سرمایه‌گذاری از مابه‌التفاوت مقدار برآورد شده و مقدار واقعی سرمایه‌گذاری در رابطه (۸) بهره گرفته شده است.

$$investment_{it} = \alpha + \beta sale_{it-1} + u_{it} \quad (8)$$

رابطه (۸) با استفاده از داده‌های سرمایه‌گذاری و فروش تخمین زده می‌شود و از قدر مطلق باقیمانده یا جزء پسماند مدل برای رسیدن به شاخصی برای کارایی سرمایه‌گذاری استفاده می‌شود (وردی، ۲۰۰۶).

$$investment\ efficiency_{ii} = |\hat{u}_{ii}| \quad (9)$$

هراندازه $|\hat{u}_{ii}|$ بیشتر باشد نشان‌دهنده انحراف بیشتر سرمایه‌گذاری محقق شده از سرمایه‌گذاری برآورد شده بوده به معنی پایین بودن کارایی سرمایه‌گذاری است. بهره‌وری نیروی کار^{۲۱} برای سنجش بهره‌وری نیروی کار از نسبت ارزش افزوده به تعداد اشتغال کارگاه‌های صنعتی بهره گرفته شده است (فریمن^{۲۲}، ۲۰۰۸).

$$labor\ productivity_{ii} = \frac{value\ added_{ii}}{labor_{ii}} \quad (10)$$

اطلاعات مرتبط با داده‌های موردنیاز برای تمامی متغیرها از گزارش‌های طرح آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی بیش از ۱۰ نفر نیروی کار استخراج شده است. جامعه آماری این تحقیق کلیه کارگاه‌های صنعتی کشور است. نمونه آماری مبتنی بر نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی بیش از ۱۰ نفر نیروی کار بوده و مبتنی بر کد ISIC سه رقمی، ۱۳۶ رشته صنعت طی دوره زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۲ به‌عنوان نمونه آماری تحقیق انتخاب شده‌اند.

۴- یافته‌ها

۴-۱- آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

در جدول (۲) برخی از مهم‌ترین شاخص‌های مرکزی و پراکندگی مرتبط با متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق ارائه شده است.

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرها

متغیرها					شاخص‌ها			
متغیرها	رخش	هزینه	Audit Cost growth	بیشینه	کمینه	میانگین	میانگین	انحراف معیار
نرخ رشد حسابرسی	۹۸/۹	-۱/۰۰	۰/۹۶	۰/۲۰	۴/۹۰			
نرخ رشد تولید	۷۰/۶	-۰/۹۹	۱/۲۷	۰/۲۱	۲۰/۶۸			
نرخ رشد سرمایه‌گذاری	۲۴۵۶	-۱/۰۰	۱۰/۸۹	۰/۱۳	۱۱۴/۱			
نرخ رشد تعداد شاغلین	۴۰/۷	-۰/۹۵	۰/۱۴	۰/۰۱	۱/۳۹			
لگاریتم نرخ سودآوری	۲/۵۸	-۲/۷۵	-۰/۸۸	-۰/۹۱	۰/۴۴			
لگاریتم هزینه‌های حسابرسی	۹/۲۴	-۱/۸۷	۳/۷۰	۳/۷۱	۱/۵۱			
لگاریتم شاخص تمرکز	۰/۰۰	-۸/۱۸	-۴/۱۲	-۴/۳۴	۱/۶۱			
لگاریتم اندازه بنگاه	۱۶/۵۴	۴/۶۳	۱۰/۴۰	۱۰/۳۲	۱/۵۰			
لگاریتم مدیریت	۰/۰۰	-۱/۲۰	-۰/۰۵	-۰/۰۱	۰/۱۲			
لگاریتم ارزش تولید	۱۶/۴۵	۴/۶۳	۱۰/۴۰	۱۰/۳۲	۱/۵۰			

۰/۱۰	۲/۶۵	۲/۶۱	۲/۴۸	۲/۷۷	$\log(\text{Intrest Rate})$	لگاریتم نرخ بهره
۰/۵۷	۴/۱۵	۴/۱۳	۲/۳۹	۶/۷۰	$\log(\text{Wage})$	لگاریتم شاخص دستمزد
۲/۱۷	۱۰/۹۱	۱۰/۸۰	۲/۴۰	۱۶/۷۱	$\log(\text{inve. eff.})$	لگاریتم کارایی سرمایه‌گذاری
۰/۹۷	۶/۱۰	۶/۱۴	۱/۴۰	۱۱/۹	$\log(\text{labor pro.})$	لگاریتم بهره‌وری نیروی کار

منبع: محاسبات تحقیق

۴-۲-آزمون مانایی متغیرها

آزمون‌های ریشه واحد مرتبط داده‌های تابلویی به دو دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول آزمون‌هایی هستند که تحت فرض ریشه واحد مشترک انجام می‌پذیرند نظیر آزمون‌های لوین، لین و چو^{۲۳} (۲۰۰۲)، بریتونگ^{۲۴} (۲۰۰۰) و هادری^{۲۵} (۲۰۰۰) و دسته دوم آزمون‌هایی هستند که تحت فرض ریشه واحد انفرادی قابل انجام هستند از قبیل آزمون‌های ایم، پسران و شین^{۲۶} (۲۰۰۳)، فیشر - فلیپس پرون. در جدول (۳) نتیجه محاسبات حاصل از آزمون‌های مانایی تحت هر دو فرض ریشه واحد مشترک و ریشه واحد انفرادی (با لحاظ عرض از مبدأ و بدون لحاظ روند) ارائه شده است.

جدول ۳. آزمون مانایی متغیرها

تحت فرض ریشه واحد مشترک (آماره آزمون لوین، لین و چو)		تحت فرض ریشه واحد انفرادی (آماره آزمون فیشر فلیپس پرون)		متغیرها
آماره آزمون	مرتب‌بندی جمعی	آماره آزمون	مرتب‌بندی جمعی	
$I(0)$	* -۱۰۸/۵	$I(0)$	* -۲۱/۰۰	<i>Audit Cost growth</i>
$I(0)$	* -۳۰۱/۷	$I(0)$	* -۵۲/۷۳	<i>production growth</i>
$I(0)$	* -۹۴/۷۷	$I(0)$	* -۲۵/۱۴	<i>Labor growth</i>
$I(0)$	* -۲۹۳۵	$I(1)$	* -۹۲۳/۷	<i>Investment growth</i>
$I(0)$	* -۳۲/۴۱	$I(0)$	* -۱۰/۹۵	$\log(\text{profitability})$
$I(0)$	* -۲۴/۴۶	$I(0)$	* -۵/۰۵	$\log(\text{Audit Cost})$
$I(0)$	* -۱۸۵/۷	$I(0)$	* -۹۶/۸	$\log(\text{concentration})$
$I(0)$	* -۱۸/۲۷	$I(0)$	* -۴/۳۴	$\log(\text{size})$
$I(0)$	* -۴۳۶۶	$I(0)$	* -۱۳۴۱	$\log(\text{managment})$
$I(0)$	* -۴/۳۳	$I(1)$	۷/۲۵	$\log(\text{Wage})$
$I(0)$	* -۳۶/۸۹	$I(0)$	* -۱۵/۲۷	$\log(\text{production})$
$I(0)$	* -۲۹/۰۳	$I(0)$	* -۱۲/۲۹	$\log(\text{Intrest Rate})$
$I(0)$	* -۲۵/۹۸	$I(0)$	* -۸/۳۹	$\log(\text{inve. eff.})$
$I(0)$	* -۴/۲۶	$I(1)$	۵/۸۹	$\log(\text{labor pro.})$

* معنی‌دار در سطح ۱٪

منبع: محاسبات تحقیق

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود آماره‌های آزمون مربوط به تمامی متغیرها تحت فرض ریشه واحد مشترک و آماره آزمون تمامی متغیرها به غیر از دو متغیر شاخص دستمزد و بهره‌وری نیروی کار تحت فرض ریشه واحد انفرادی از نظر آماری در سطح ۱ درصد معنی‌دار بوده و فرض صفر مبنی بر وجود ریشه واحد برای این متغیرها رد می‌شود و لذا این متغیرها مانا هستند. بنابراین تخمین الگوی اقتصادی سنجی به بروز رگرسیون‌های کاذب نخواهد انجامید.

۳-۴ یافته‌ها

با عنایت به نوع داده‌ها ابتدا باید آزمون شود که عرض از مبدأ مدل برای مقاطع مختلف متفاوت است یا خیر. بدین منظور فرض یکسان بودن عرض از مبدأ مدل در مقابل تفاوت عرض از مبدأها به صورت زیر در نظر گرفته می‌شود.

$$\begin{cases} H_0 : \beta_{01} = \beta_{02} = \dots = \beta_{0K} \\ H_1 : \beta_{01} \neq \beta_{02} \neq \dots = \beta_{0K} \end{cases}$$

برای انجام آزمون فوق آماره آزمون F با توجه به مقادیر مجموع مجذور پسماندها از برازش دو مدل مقید (ثابت بودن عرض از مبدأها) و نامقید (تفاوت بودن عرض از مبدأها) محاسبه شده و نتیجه آن در جدول (۳) منعکس شده است. با توجه به معنی‌دار نبودن مقدار آماره آزمون F در مدل اول فرض صفر مبنی بر یکسان بودن عرض از مبدأ در این مدل رد نمی‌شود و بنابراین رویکرد پولینگ برای برآورد مدل پذیرفته می‌شود. اما در مورد سایر مدل، مقدار آماره آزمون F معنی‌دار بوده و فرض صفر مبنی بر یکسان بودن عرض از مبدأ در این مدل‌ها رد می‌شود و مدل پانل پذیرفته می‌شود. به منظور انتخاب میان اثرات ثابت و اثرات تصادفی در مدل‌های پانل، از آزمون هاسمن استفاده شده است. فرض صفر و رقیب این آزمون به صورت زیر در نظر گرفته شده است:

$$\begin{cases} H_0 : E(u_{it} / x_{it}) = 0 \\ H_1 : E(u_{it} / x_{it}) \neq 0_{0K} \end{cases}$$

فرض صفر مبین اثرات تصادفی و فرض رقیب دال بر اثرات ثابت است. نتیجه آزمون هاسمن نیز در جدول (۴) نشان داده شده است.

جدول ۴- آزمون F لیمر و آزمون هاسمن برای انتخاب شکل مناسب مدل

	مدل‌ها	مدل	مدل	مدل فرضیه سوم	مدل فرضیه چهارم	مدل فرضیه پنجم
	آماره‌ها	فرضیه اول	فرضیه دوم	سوم	چهارم	پنجم
آزمون F	آماره	۰/۶۵	۷/۸۳	۳/۱۹۶	۳/۸۵	۱۵/۷۶
لیمر	سطح معنی‌داری	۰/۹۹	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
آزمون	آماره	----	۲۶/۵۸	۱۷/۳۴۰	۴۲/۰۵	۱۲/۶۳
هاسمن	سطح معنی‌داری	----	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۱۷	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۱۸
	نوع مدل	پولینگ	اثرات ثابت	اثرات ثابت	اثرات ثابت	اثرات ثابت

منبع: محاسبات تحقیق

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود مقدار آماره آزمون هاسمن در تمامی مدل‌های دوم تا پنجم از نظر آماره معنی‌دار بوده و از این‌رو مدل اثرات ثابت انتخاب می‌شود. با تشخیص شکل مناسب مدل‌ها، ضرایب مدل مرتبط با هر یک از فرضیه‌های تحقیق برآورد شده و نتایج آن در جداول ۵ تا ۹ ارائه شده است.

جدول (۵) برآورد رگرسیون برای آزمون فرضیه اول (متغیر وابسته: نرخ رشد تولید)

	ضرایب	آماره t	سطح معنی‌داری
C	-۰/۶۱۸	-۲/۱۴۹	۰/۰۳۱۸
<i>Auditing Cost growth</i>	۰/۳۳۷	۴/۱۸۶	۰/۰۰۰۰
<i>Labor growth</i>	۱۲/۸۱۱	۴۷/۷۷	۰/۰۰۰۲
<i>Investment growth</i>	-۰/۰۱۰۰۷	-۳/۷۷۶۵	۰/۰۰۰۰
	$۱۴۸۶/۵ = F$	$۲/۲۰ = D.W.$	$۰/۷۹ = R^2$

در رگرسیون برآورد شده برای فرضیه اول، بر اساس آماره R^2 ، ۷۹ درصد از تغییرات نرخ رشد تولید بنگاه‌های صنعتی توسط متغیرهای ملحوظ در مدل قابل توضیح است. همچنین آماره F مبین معنی‌دار بودن کلی ضرایب رگرسیون مدل است. با توجه به آماره $D.W$ می‌توان به عدم وجود مشکل خودهمبستگی بین اجزای اخلاص مدل پی برد. با توجه به اینکه ضریب متغیر نرخ رشد هزینه‌های حسابرسی مثبت و از نظر آماره معنی‌دار است، فرضیه اول تأیید می‌شود. از این‌رو حسابرسی نقش مثبت و معنی‌داری در افزایش نرخ رشد تولید بنگاه‌های صنعتی دارد. به عبارت دقیق‌تر یک درصد افزایش در نرخ رشد هزینه‌های حسابرسی باعث می‌شود نرخ رشد تولید به اندازه ۰/۳۳ درصد افزایش یابد.

جدول (۶) برآورد رگرسیون برای آزمون فرضیه دوم (متغیر وابسته: لگاریتم نرخ سودآوری)

	ضرایب	آماره t	سطح معنی‌داری
C	۰/۷۵۲	۴/۶۶۶	۰/۰۰۰۰
$\log(\text{Auditing Cost})$	۰/۰۴۲	۳/۲۵۹	۰/۰۰۱۲
$\log(\text{concentration})$	۰/۰۵۴	۳/۴۲۳	۰/۰۰۰۶
$\log(\text{size})$	-۰/۱۴۹	-۹/۶۴۷	۰/۰۰۰۰
$\log(\text{managment})$	-۰/۲۴۲	-۱/۶۷۸	۰/۰۹۳۵
$AR(1)$	۰/۳۰۷	۱۰/۶۴۷	۰/۰۰۰۰
	$۱۵/۶۵ = F$	$۲/۰۶ = D.W.$	$۰/۶۸ = R^2$

در رگرسیون برآورد شده برای فرضیه دوم، آماره R^2 نشان می‌دهد که ۶۸ درصد از تغییرات لگاریتم نرخ سودآوری توسط متغیرهای ملحوظ در مدل قابل توضیح است. آماره F مبین معنی‌دار بودن کلی ضرایب رگرسیون و آماره $D.W$ نیز حاکی از عدم وجود مشکل

خودهمبستگی بین اجزای اخلاص مدل است. از آنجاکه ضریب متغیر لگاریتم هزینه‌های حسابرسی مثبت و از نظر آماری معنی‌دار است، فرضیه دوم نیز تأیید می‌شود. این امر نشان می‌دهد که حسابرسی نقش مثبت و معنی‌داری در افزایش نرخ سودآوری بنگاه‌های صنعتی دارد به‌گونه‌ای که هر یک درصد افزایش در هزینه‌های حسابرسی منجر به ۰/۰۴ درصد افزایش در نرخ سودآوری بنگاه‌های صنعتی می‌گردد.

جدول (۷) برآورد رگرسیون برای آزمون فرضیه سوم (متغیر وابسته: لگاریتم سرمایه‌گذاری)

	ضرایب	آماره t	سطح معنی‌داری
C	۱/۰۷۱۵	۱/۲۲۶	۰/۲۲۰۵
$\log(\text{Auditing Cost})$	۰/۲۷۳	۵/۵۳۱	۰/۰۰۰۰
$\log(\text{production})$	۰/۴۷۷	۷/۱۷۴	۰/۰۰۰۰
$\log(\text{Intrest Rate})$	-۰/۴۵۳	-۱/۴۴۳	۰/۱۴۹۲
$\log(\text{Wage})$	۰/۲۶۸	۲/۳۲۴	۰/۰۲۰۳
$AR(1)$	۰/۱۳۸	۴/۴۳۸	۰/۰۰۰۰
	$۱۹/۸۰ = F$	$۱/۸۷ = D.W.$	$۰/۷۳ = R^2$

در رگرسیون برآورد شده برای فرضیه سوم، ۷۳ درصد از تغییرات لگاریتم سرمایه‌گذاری توسط متغیرهای ملحوظ در مدل قابل توضیح است. ضرایب رگرسیون بر اساس آماره F از نظر کلی معنی‌دار بوده و آماره $D.W$ حاکی از عدم وجود مشکل خودهمبستگی بین اجزای اخلاص مدل است. با توجه به اینکه ضریب متغیر لگاریتم هزینه‌های حسابرسی مثبت و از نظر آماری معنی‌دار است، فرضیه سوم تأیید می‌شود. به عبارت دیگر حسابرسی نقش مثبت و معنی‌داری در افزایش سرمایه‌گذاری بنگاه‌های صنعتی دارد به‌گونه‌ای که هر یک درصد تغییر در هزینه‌های حسابرسی باعث می‌شود سرمایه‌گذاری به اندازه ۰/۲۷ درصد افزایش یابد.

جدول (۸) برآورد رگرسیون برای آزمون فرضیه چهارم (متغیر وابسته: لگاریتم کارایی سرمایه‌گذاری)

	ضرایب	آماره t	سطح معنی‌داری
C	۹/۶۸۷	۳۰/۰۷	۰/۰۰۰۰
$\log(\text{Auditing Cost})$	-۰/۰۶۰	-۲/۱۳۷	۰/۰۳۲۸
$\log(\text{size})$	۰/۱۶۵	۴/۶۱۹	۰/۰۰۰۰
$\log(\text{managment})$	۰/۱۴	۰/۳۳۹	۰/۷۳۴۱
	$۴۲/۲۷ = F$	$۲/۱۱ = D.W.$	$۰/۸۴ = R^2$

در رگرسیون برآورد شده برای فرضیه چهارم، ۸۴ درصد از تغییرات لگاریتم سرمایه‌گذاری توسط متغیرهای ملحوظ در مدل توضیح داده می‌شود. ضرایب رگرسیون بر اساس آماره F از نظر کلی معنی‌دار است. آماره $D.W$ حاکی از عدم وجود مشکل خودهمبستگی بین اجزای

اخلال مدل است. با توجه به اینکه ضریب متغیر لگاریتم هزینه‌های حسابرسی منفی و از نظر آماری معنی‌دار است، فرضیه چهارم تأیید می‌شود. به عبارت دیگر به ازای یک درصد افزایش هزینه‌های حسابرسی، انحرافات مقدار سرمایه‌گذاری تحقق‌یافته از سرمایه‌گذاری پیش‌بینی شده به اندازه ۰/۰۶۶ درصد کاهش می‌یابد که این امر نشان‌دهنده افزایش کارایی سرمایه‌گذاری است.

جدول (۹) برآورد رگرسیون برای آزمون فرضیه پنجم (متغیر وابسته: لگاریتم بهره‌وری نیروی کار)

	ضرایب	آماره t	سطح معنی‌داری
C	۶/۵۴۰	۹۲/۹۱۰	۰/۰۰۰۰
$\log(\text{investment} / \text{labor})$	۰/۰۵۷	۴/۹۷۷	۰/۰۰۰۰
$\log(\text{auditing cost} / \text{labor})$	۰/۱۱۹	۶/۳۶۵	۰/۰۰۰۰
$AR(1)$	۰/۷۰۲	۳۱/۰۲۷	۰/۰۰۰۰
	$۳۶/۴۰ = F$	۲/۳۱	$D.W. = ۰/۸۳ = R^2$

در رگرسیون برآورد شده برای فرضیه پنجم، ۸۳ درصد از تغییرات لگاریتم سرمایه‌گذاری توسط متغیرهای ملحوظ در مدل قابل توضیح است. بر اساس آماره F ضرایب رگرسیون از نظر کلی معنی‌دار بوده و مقدار آماره $D.W$ نشان‌دهنده عدم وجود مشکل خودهمبستگی بین اجزای اخلال مدل است. با توجه به اینکه ضریب متغیر لگاریتم هزینه‌های حسابرسی مثبت و از نظر آماری معنی‌دار است، فرضیه پنجم تأیید می‌شود. به عبارت دیگر به ازای یک درصد افزایش هزینه‌های حسابرسی، بهره‌وری نیروی کار به اندازه ۰/۱۱ درصد افزایش می‌یابد.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در چارچوب مبانی نظری مطرح شده در این تحقیق، فعالیت‌های حسابرسی، زمینه‌ها و شرایط کاهش هزینه سرمایه، افزایش کارایی بازار سرمایه، کشف و کنترل مدیریت سود و افزایش شفافیت و قابلیت اتکا اطلاعات و گزارش‌های مالی بنگاه‌های صنعتی را فراهم نموده که نتیجه آن می‌تواند شاخص‌های عملکردی بنگاه‌های صنعتی را در حوزه‌هایی چون نرخ رشد تولید، نرخ سودآوری، رشد سرمایه‌گذاری، کارایی سرمایه‌گذاری و بهره‌وری کار بهبود بخشد. مطالعات تجربی داخلی و خارجی انجام‌یافته پیرامون اثرات و منافع فعالیت‌های حسابرسی نیز در بسیاری از موارد هم‌راستا با تئوری‌های مطرح شده در این زمینه، حکایت از نقش معنی‌دار فعالیت‌ها و اقدامات حسابرسی در بهبود ساختار مالی و اطلاعاتی بنگاه‌های صنعتی هستند؛ هرچند که در ارتباط با شدت و قوت این تأثیرات بسته به نمونه‌های آماری متفاوت مورد استفاده در این تحقیقات تفاوت‌هایی به چشم می‌خورد. اما در مطالعات پیشین، داده‌های مورد استفاده عمدتاً داده‌های سطح بنگاهی بوده و نمونه‌ها نیز محدود به شرکت‌های پذیرفته شده

در بورس اوراق بهادار هستند. علاوه بر این، تأثیر حسابرسی بر شاخص‌های عملکرد بنگاه کمتر در این گونه مطالعات مدنظر بوده است

در این تحقیق نمونه صرفاً به شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس محدود نشده است و از نتایج سرشماری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر نیروی کار و بیشتر استفاده شده است که طیف متنوعی از صنایع را پوشش می‌دهد. علاوه بر این تأثیر فعالیت‌های حسابرسی بر شاخص‌های عملکردی بنگاه‌ها از قبیل نرخ رشد تولید، نرخ سودآوری، رشد سرمایه‌گذاری، کارایی سرمایه‌گذاری و بهره‌وری نیروی کار با استفاده از رگرسیون داده‌های ترکیبی موردبررسی و آزمون قرار گرفته است. نتایج حاصله مؤید تأیید هر ۵ فرضیه موردبررسی در این تحقیق است. بر اساس نتایج حاصله از رگرسیون‌ها، یک درصد افزایش در نرخ رشد هزینه‌های حسابرسی باعث می‌شود نرخ رشد تولید بنگاه‌های صنعتی به اندازه ۰/۳۳ درصد افزایش یابد. همچنین یک درصد افزایش در هزینه‌های حسابرسی منجر به ۰/۰۴ درصد افزایش در نرخ سودآوری، ۰/۲۷ درصد افزایش در سرمایه‌گذاری، ۰/۰۶۶ درصد افزایش در کارایی سرمایه‌گذاری و ۰/۱۱ درصد افزایش در بهره‌وری نیروی کار بنگاه‌های صنعتی می‌گردد.

با توجه به بهبود شاخص‌های عملکردی بنگاه‌های صنعتی در حوزه‌هایی چون نرخ رشد تولید، نرخ سودآوری، رشد سرمایه‌گذاری، کارایی سرمایه‌گذاری و بهره‌وری نیروی کار در اثر استفاده از خدمات حسابرسی این نکته استنباط می‌شود که فعالیت‌های حسابرسی انجام شده قادر به کاهش هزینه سرمایه، افزایش کارایی بازار سرمایه، کشف و کنترل مدیریت سود و افزایش شفافیت و قابلیت اتکا اطلاعات و گزارش‌های مالی بنگاه‌های صنعتی بوده و اثربخش اند. بر این اساس، پرداخت بنگاه‌های صنعتی بابت استفاده از خدمات حسابرسی بیشتر از آنکه به عنوان نوعی هزینه در نظر گرفته شود، در حکم نوعی سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود که می‌تواند منجر به بهبود عملکرد این بنگاه‌ها شود.

مهمترین دلالت کاربردی یافته‌های این تحقیق آن است که بنگاه‌های صنعتی صرفاً در چارچوب نگاه الزام آور و قانونی متقاضی خدمات حسابرسی نباشند. چرا که در چارچوب چنین نگاهی، پرداخت بابت استفاده از خدمات حسابرسی را بیشتر در حکم نوعی هزینه تلقی کرده و با هدف کاهش این نوع هزینه‌ها به سمت استفاده از خدمات با کیفیت پایین‌تر تمایل پیدا می‌کنند. در این راستا لازم است بینش و نگرش بنگاه‌های صنعتی نسبت به ماهیت و کارکرد واقعی خدمات حسابرسی اصلاح شود. از طرف دیگر نهادهای متولی امر حسابرسی و همچنین شرکت‌های حسابرسی نیز در ارائه خدمات حسابرسی، بر وجه اثرگذاری این خدمات بر عملکرد بنگاه‌ها نیز به اندازه الزامات قانونی توجه نمایند و بر این اساس به طور مداوم در صدد بهبود کیفیت خدمات خود در یک ساختار رقابتی باشند.

یادداشت‌ها

1. Wallace
2. Fernando
3. Levit
4. Ahmed
5. Menon & Williams
6. Watts
7. Francis
8. Landsman
9. Titman
10. Zhou
11. Sami & Zhou
12. Hussainey
13. Chen
14. Audit Cost
15. production
16. Profitability Rate
17. Value Added
18. Investment
19. Investment Efficiency
20. Verdi
21. Labor productivity
22. Freeman
23. Levin, Lin, Chu Test
24. Breitung Test
25. Hadri Test
26. Im, Pesaran, Shin Test

کتابنامه

۱. بلکویی، احمد، (۱۹۹۰)، *تئوری حسابداری*، ترجمه علی پارسائیان، انتشارات ترمه، ویرایش اول، چاپ دوم، ۱۳۹۱.
۲. بنی مهد، بهمن، و علی احمدی، سعید، (۱۳۹۲)، *بررسی تحلیلی سودمندی گزارش های حسابداری در بازار سرمایه، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابداری مدیریت*، ۲(۶): ۱۳-۲۹.
۳. بیات، علی، و علی احمدی، سعید، (۱۳۹۳)، *تاخیر حسابداری و به موقع بودن گزارشگری مالی، پژوهش های حسابداری مالی و حسابداری (پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابداری)*، ۶: ۹۷-۱۲۱.
۴. پور حیدری، امید، زارع زاده مهریزی، محمد صادق، و تاکر، رضا، (۱۳۹۱)، *بررسی ارتباط کیفیت حسابداری با توانایی پیشبینی سود از دیدگاه سرمایه گذاران، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابداری مدیریت*، ۱(۴): ۱۵-۲۵.
۵. جبارزاده کنگرلویی، سعید، نجات بخش، حسین، و سلیمانی، بهزاد، (۱۳۹۰)، *اهمیت حسابداری داخلی: گامی در جهت افزایش قابلیت اتکای حسابرسان مستقل بر کار حسابرسان داخلی، فصلنامه حسابداری رسمی*، ۲۸(۱۶): ۷۶-۸۴.
۶. حاجی ها، زهره، و سبحانی، ندا، (۱۳۹۲)، *بررسی تأثیر کیفیت حسابداری بر هزینه سرمایه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله دانش حسابداری*، ۴(۱۴): ۱۲۹-۱۴۶.

۷. حساس یگانه، یحیی، و مداحی، آزاده، (۱۳۸۸)، اثربخشی فرآیند حسابرسی در کشف اشتباهات و تحریف‌های با اهمیت در صورت‌های مالی، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی (پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی)، ۱(۴): ۴۹-۷۶.
۸. دارایی، رویا، و خوش خلق، ایرج (۱۳۹۰)، ارتباط بین سود حسابداری و سود حسابرسی شده پایان دوره و میان دوره با قیمت سهام، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی (پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی)، ۳(۱۱): ۱۰۹-۱۳۱.
۹. رحمانی نصرآبادی، محمد، (۱۳۸۷)، عوامل موثر بردقت سود پیشبینی شده توسط شرکتها، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اقتصادی و دارایی دانشگاه مازندران.
۱۰. سالنامه آماری کشور، مرکز آمار ایران (سالهای ۱۳۶۹ تا ۱۳۸۷).
۱۱. سجادی، سیدحسین، و جامعی، رضا، (۱۳۸۲)، سودمندی حسابرسی دیوان محاسبات کشور ایران از دیدگاه مدیران مالی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۰(۳۴): ۱۴۹-۱۲۹.
۱۲. سجادی، سیدحسین، و ناصح، لادن، (۱۳۸۲)، سودمندی حسابرسی مستقل صورت‌های مالی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۰(۳۳): ۶۵-۹۱.
۱۳. صلاحی نژاد، مریم، و سعادت، شهرزاد، (۱۳۹۳)، تأثیر اعتبار حسابرسی در جذب کمک‌های بلاعوض در مؤسسات غیرانتفاعی (شهرداری‌ها)، فصلنامه علمی پژوهشی، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۳(۹): ۷۹-۹۰.
۱۴. علوی طبری، سید حسین، و بشیری منش، نازنین، (۱۳۹۲)، اثر کیفیت حسابرسی و تغییر حسابرسی بر بازار سرمایه، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۲(۶): ۶۵-۷۵.
۱۵. فلاحی، فیروز، و دهقانی، علی، (۱۳۸۹)، ارزیابی تأثیر درجه تمرکز و هزینه‌های تبلیغات بر سودآوری بخش صنعت ایران (رهیافت داده‌های تابلویی پویا)، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، ۱۱(۱): ۹-۳۰.
۱۶. والاس، وندا، (۱۹۸۰)، نقش اقتصادی حسابرسی در بازارهای آزاد و بازارهای تحت نظارت، حامی امیر اصلانی، تهران، انتشارات سازمان حسابرسی.
۱۷. وکیلی فرد، حمیدرضا، طالب نیا، قدرت اله، و نادری پور، مریم، (۱۳۹۰)، اثر افزایش افشای اطلاعات ناشی از اجرای استانداردهای حسابرسی تجدید نظر شده بر عدم تقارن اطلاعاتی، پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی، ۳(۱۲): ۲۵-۵۵.

18. Ahmed, A.S., Stephanie, J.R., and Tse, S., (2008), Audit quality, alternative monitoring mechanisms, and cost of capital: an empirical analysis, www.ssrn.com.

19. Chen, H., Lobo, J.Z., and Wang, Y. G., (2010), Effect of audit quality on earnings management and cost of equity capital: evidence from China. <http://ssrn.com/abstract=1105539>.

20. Fernando, G.D., Elder, R.J. and Abdel-Meguid, A.M., (2008), Audit quality attributes, client size and cost of capital. <http://ssrn.com/abstract=817286>.

21. Francis, J., Lafond, R., Olsson, P. and Schipper, K., (2005), The market pricing of accruals quality. *Journal of Accounting & Economics*. 39 (2): 295-327.
22. Freeman, R., (2008), Labour Productivity Indicators, OECD, Division of Structural Economic Statistics.
23. Hussainey. K., (2009), The impact of audit quality on earnings predictability, *Managerial Auditing Journal*, 24(4):340-351.
24. Landsman, F., (2009), The effect of annual earnings announcements on equity value, www.ssrn.com.
25. Latham, C.K., Linville, M., (1998), A review of the literature in audit litigation, *Journal of Accounting Literature*, 17: 175-213.
26. Levit, A., (1998), The importance of high quality accounting standards, *Accounting Horizons*, 12: 79-82.
27. Menon, K., Williams, D., (2010), Investor reaction to going concern audit reports. *The Accounting Review*. 85(6):2075-2105.
28. Sami, H., Zhou, H., (2008), Do auditing standards improve the accounting disclosure and information environment of public companies? Evidence from the emerging markets in China, *The International Journal of Accounting*, 43: 139-169.
29. Titman, S., (2008), The relationship between with the fair value of share, *Journal of Accounting and Economic*, 102(3):159-172.
30. Verdi, R. S., (2006), Financial Reporting Quality and Investment Efficiency, Working paper, University of Pennsylvania.
31. Watts. R. L., (2007), An empirical test of the effect of capital structure on profitability, *Journal of Finance*, 46 (2): 1-19.
32. Zhou, H., (2007), Auditing standards increased accounting disclosure and information asymmetry: evidence from an emerging market, *Journal of Accounting and Public Policy*, 26: 584-620.